

VOJADŽER 2

Petnaestak strana pre kraja prvog, znatno kraćeg i po nekima boljeg izdanja *Ispovesti engleskog uživaoca opijuma*, De Kvinsi iznenada narušava ritam i tok priče sledećom rečenicom: „Ali na ovom mestu, kako bih sebi uštedeo trud predugih verbalnih opisa, uvešću jednog slikara.” Pokret jezičkog mađioničara ili, što je u izvesnom smislu isto, gest deteta koje započinje novu igru magijskom formulom „neka bude, neka bude” i to tada biva, matira čitaoca koji se našao duboko u ispovesti. Slikar izvršava naređenja i nestaje.

Ovog poslušnog robota danas je lako zamisliti kao fotoaparat za jednokratnu upotrebu ili mobilni telefon sa video funkcijom, kupljen u prodavnici Odvaljeni Vitli Videotronik. Zamišljeni aparat možda je nastao u rukama dalekih rođaka Malajca koji se, neobjašnjivo kao i slikar, pojavio na vratima De Kvinsijeve planinske kuće dok je domaćin prelistavao *Kritiku čistog uma* ili uz čaj skicirao dve ili tri jednačine koje u potpunosti razaraju Rikardovu teoriju.

O Malajcu ne znamo gotovo ništa. U kanon je ušao kao bezimeni putnik, slučajni učesnik scene opisane tonom čija se ozbiljnost samo uz ogroman napor može pripisati ironiji. Napomenuvši da njegova priručna biblioteka, za koju nekoliko stranica kasnije saznajemo da broji oko pet hiljada tomova, ne sadrži malajski rečnik ili bar Adelungove *Mitridate*, De Kvinsi odlučuje da pozdravi namernika na starogrčkom, Homerovim stihovima. Suočen sa citatom iz *Iljade*, posetilac shvata da ima posla sa jezikom bogova, te kao iz topa odgovara gestovima najpredanijeg obožavanja – ne Homera, već De Kvinsija – nadajući se, uzalud, da će mu jedan od najvećih stilista engleske proze ponuditi komad hleba ili šolju toplog napitka. Umesto toga dobija opijum i neobičnu čast da u *Ispovestima* bude pomenut kao uzrok zastrašujućih azijskih motiva domaćinovih košmara.

Malajac se docnije pojavljuje u De Kvinsijevim morama u društvu podjednako neprijatnih sunarodnika čije su osobine najverovatnije kolaž putopisa sa Dalekog istoka (na to ukazuje jedna fusnota ali i rasna stereotipizacija uobičajena za XIX vek), i progoni ga, prisiljava ga da u snovima proživi torturu doista mitoloških razmera. Zaborav ne postoji, žali se De Kvinsi projektujući svoje iskustvo na ravan univerzalne zakonitosti, sećanja su pakao i prokletstvo.

Najčešće citirani oblik ove teze nalazi se u Ničeovoj *Genealogiji morala*. Mnemotehnika je tu opisana kao jedna od najužasnijih misterija ljudske vrste. Mehanika sećanja, način na koji nam se doživljaji urezuju u pamćenje – Niče je ovaj proces zamišljao po modelu Danteovog anđela koji na čela grešnika utiskuje žig „P” (*peccatum*) – čini da pamćenje i bol budu nerazdvojivo vezani.

De Kvinsijeva ispovest uzima formu isterivanja đavola pamćenja u svet jezika ritualnim prizivanjem klasične kulture, u maniru Montenjovih eseja, gde se pedantno birani citati poput Horacijevog stiha: „Zar alatka nepismenog stoji manje uspravno?”, javljaju kao neka

vrsta posvećenog pisma i koda svake interpretacije. Ovim postupkom De Kvinsi svojim privatnim mukama uspeva da podari auru uzvišene patnje antičkog junaka, no samo po cenu da upotrebi impresivan deo kanona kao dekor za opsesivno bavljenje samim sobom.

Efekat je istovremeno neugodan i komičan. Neugodan, jer je čitava istorija neba i zemlje zasjenjena monumentalno značajnom činjenicom da je elokventnog jahača zmaja bolelo stomak ili je ružno sanjao. Komičan, jer se kao u Vudi Alenovoj priči gde kineski čarobnjak ubacuje čelavog profesora književnosti iz Njujorka u tekst svih primeraka romana *Gospoda Bovari*, u univerzumu mitologije najednom pojavljuje dotad nepoznato biće – De Kvinsi-jev megaego – koje sa zapanjujućom pretencioznošću beleži kosmičke zavere usmerene protiv sebe: bio sam idol i bog, piše De Kvinsi, bio sam obožavan i žrtvovan... Višnu i Šiva nisu imali drugog posla nego da mrze učenog Engleza, zamerio se Izidi i Ozirisu, a uspeva mu da izvede iz takta samog Bramu. Sve to, na jednoj jedinoj stranici.

Možda naslućujući da tu ima nekih problema, De Kvinsi odlučuje da *dopuni* tekst, da ga proširi detaljnim slikama strahota koje su ga godinama progonile. U drugom izdanju ispovedi, objavljenom trideset pet godina nakon prvog, ispostavlja se, međutim, da je izgubio beleške o strašnim pejzažima svojih snova; otkriva da ga je pamćenje, koje je nazivao paklom i prokletstvom, naprosto izdalo, da slike više ne može da prizove.

Danas je, kažu, sve drugačije. Sećanja je moguće arhivirati i aktivirati pritiskom na dugme. Staviti svoje iskustvo na uvid, dati ga na tumačenje, predstavlja široko prihvaćen oblik dodatnog doživljavanja tog iskustva. Virtualnim prostorom kruže terabajti fotografija na kojima arhitektura i priroda imaju ulogu pozadine za portret potrošača koji se osmehuje znajući da je uvek u pravu, da njegov doživljaj zubne paste predstavlja podatak od kardinalne važnosti za marketing i sa samim tim za istoriju čovečanstva. Istorija je uzbudljiva kulisa, afrodizijak; posmatramo je kao Kazanova koji prilikom dobro posećenog spektakla spaljivanja jeretika koristi gužvu na trgu, zavlaci ruku pod suknju obližnje dame i, šeretski namigujući ka televizijskoj kameri, izgovara čarobne reči: *It's all about you*.

Nasuprot Ničeovom poređenju pamćenja i žigosanja, zbog kog je „aktivno zaboravljanje“ smatrao pazikućom duševnog reda, savremena mnemotehnika postala je ne samo bezbolna već i uzbudljiva, upravo u onoj meri u kojoj dopušta da se probrani isecci iskustva predstave i dožive kao pojava od kosmičkog interesa. Jednim od najlepših primera ovog fenomena može se smatrati istraživačka sonda Vojažder 2.

Čudnovati impuls koji ljude navodi da u kiberprostor odašilju dnevničke beleške i direktne prenosne najintimnijih susreta, u vasionu je lansirao letelicu koja, uz mnogobrojne senzore i merne instrumente, nosi pozlaćenu bakarnu longplejku sa pažljivo odabranim suvenirima planete Zemlje. Njen sadržaj, audio-video hitovi globusa u izboru di-džeja Karla Sagana, jeste idealna predstava koju nudimo anonimnom posmatraču, zamišljajući, kao De Kvinsi, reakcije nekog galaktičkog „Malajca“ ili bar laskave komentare salonskih intelektualaca sa Aldebarana.

Uz poruke predsednika SAD i generalnog sekretara Ujedinjenih nacija (1977. godine) na ploči se nalaze želje i pozdravi na pedeset pet jezika: od neutralnog „Zdravo, kako ste“ na japanskom i „Najlepše želje“ na ondašnjem srpskohrvatskom do nacionalno svesnijih semplova kao „Pozdrav na mađarskom jeziku svim miroljubivim bićima Univerzuma“, i dalje do latinskog, sumerskog, aramejskog. U pratnji ove donekle uobičajene buke Vavi-

lona našli su se Bahov *Brandenburški končerto br. 2*, pesma obreda inicijacije pigmejskih devojčica, pesma bugarske čobanice i peruanske neveste, numera senegalskih perkusionista, Arijia kraljice noći iz Mocartove *Čarobne frule*, duet azerbejdžanskih frula, noćna pesma Navaho naroda, kineska čin-muzika, bluz, kompozicije Stravinskog i Betovena, zvučni zapisi smeha, Morzeovog koda, poljupca, vulkanske erupcije, kita, slona, kočija, laveža domaćih i divljih pasa, automobila, srčanog ritma i bata koraka, kiše, okeana, šimpanze, lokomotive, cvrčka, kreketanja, i traktora.

U foto-dokumentaciji poslatoj na uvid vanzemalcima nalaze se zgrada Ujedinjenih nacija, drvo sekvoja, pijaca, aerodrom u Torontu, ljudski reproduktivni organi (muški i ženski), Boston, slon, Oksford, bušmanski lovac, andske devojčice, zgrada Sidnejske opere, plesačica sa Balijsa, čovek iz Gvatemale, starac iz Turske (sa bradom), žena sa mikroskopom, kineska večera, ljudska šaka, školjka, saobraćajna gužva u Indiji, astronaut, opalo lišće, zalazak sunca (sa pticama), avion u letu, anatomske dijagrame, porodični portret, dojlja i – spisak nije potpun – fotografije koje ilustruju glagole „jesti“, „piti“ i „lizati“.

Prilikom obilaska Saturna, Vojadžer 2 je na Zemlju poslao slike koje su promenile naše ideje o prstenovima. Do tada se verovalo da postoji pet ili šest anularnih oblasti, razdvojenih prazninama. Sada znamo da su i te prividne praznine ispunjene finom strukturom hiljada ako ne i miliona prstenova, krhotinama davno uništenog Saturnovog meseca koje još uvek kruže oko svoje planete, i možemo se pitati kako bi neki inteligentni svemirski putnik, u čije postojanje verujemo dovoljno da mu se obratimo i koji zna da čak i tamni međuprostori kriju zbrkane ostatke prošlosti, tumačio zlatnu ploču koju smo mu poslali.

Koristeći njenu eklektičnu poruku kao orijentir i model za putovanje našim idiličnim svetom muzike, traktora i lizanja, putnik bi mogao potražiti podatke o glasovima i jezicima koji su na njoj zabeleženi. Neki od tih jezika, otkrio bi, više ne postoje. U daljoj potrazi moglo bi se ispostaviti da su se neki od njih raspali na nekoliko zasebnih jezika i u procesu fisije odneli mnoge živote. Našao bi se, možda, na mestima koja čuvaju sećanja na istoriju tih i drugih strahota, i nastavio bi svoje lutanje pomalo začuđeno, jer zlatna ploča ne pominje logore, siromaštvo, atomsku bombu. Povest bi pratila sudbinu lobanje Tomasa Brana, istoriju tkanja i lokomotive, obuhvatila bi eseje o svilenjoj bubi i Rembrantovom *Času anatomije*, o kineskim carevima i engleskoj industriji haringe.

No bez obzira kuda pošao, put bi ga neverovatnom igrom asocijacija vraćao na mesta smrti i užasa. Istražujući arhiv u blizini jednog od tih mesta – ima ih tako mnogo – otkrio bi, na primer, da je u regionalnom štabu obaveštajne službe Verhmatove armijske grupe E radio mladi bečki advokat koji se istakao administratorskim veštinama i nakon rata obavljao razne visoke funkcije, uključujući i funkciju generalnog sekretara Ujedinjenih nacija, u kom svojstvu mu je 1977. pripala čast da u ime svih ljudskih bića uputi srdačne pozdrave vanzemaljskim civilizacijama, na ploči koju svemirom nosi Vojadžer 2.

Stranac bi i to zabeležio, otmeno, smireno, bez moralne indignacije, ne dopuštajući da dramatizacija njegovih doživljaja postane alat „aktivnog zaboravljanja“ i skrene pažnju sa istorije uništavanja koja je nehotice upisana čak i u naše najlepše predstave o sebi. Knjigu bi nazvao *Saturnovi prstenovi*. Potpisao bi je imenom V. G. Zebald.